

Wrocław, 2024-10-28

Dr hab. Agnieszka Bem, prof. UEW

Katedra Finansów Przedsiębiorstw i Finansów Publicznych

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

RECENZJA

pracy doktorskiej Pani mgr Joanna Czaplak, pt. „Ocena efektywności modeli świadczenia usług komunalnych w Polsce z wykorzystaniem metody DEA”

1. Podstawy formalne sporządzenie recenzji

Podstawą do sporządzenie recenzji jest Uchwała nr 1/10/2024 Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Marii Curii-Skłodowskiej w Lublinie z dnia 10 października 2024 w sprawie wyznaczeniu recenzentów rozprawy doktorskiej mgr Joanny Czaplak. Rozprawa doktorska została sporządzona zgodnie wymogami wskazanymi w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z roku 2017, poz. 1789). Promotorem pracy jest dr hab. T. Skica, prof. WSiIZ a promotorem pomocniczym – dr G. Kwiatkowski.

Ocenę pracy sporządzono w oparciu o kryteria wskazane w art. 13 ust. 1 przywołanej ustawy. Zgodnie z nim, rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne rozwiązanie problemu w oparciu o opracowanie projektów, konstrukcyjne, technologiczne lub oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

2. Analiza zawartości rozprawy i ocena wyboru problematyki badawczej

Przedłożona do oceny rozprawa, przygotowana przez Panią mgr Joannę Czaplak, podejmuje bardzo istotne kwestie pomiaru efektywności sektora publicznego. W sytuacji ograniczonych zasobów publicznych, ich racjonalne i efektywne wydatkowanie ma kluczowe znaczenie dla społeczeństwa. Sama tematyka efektywności sektora publicznego nie jest jednak nowa i była podejmowana zarówno przez teoretyków, jak i praktyków, co nie umniejsza aktualności i istotności wybranej tematyki. Należy przy tym wziąć pod uwagę złożoność pomiaru efektywności właśnie w sektorze publicznym. O ile dla podmiotów prywatnych metodologia pomiaru efektywności jest już, teoretycznie i empirycznie, ugruntowana, o tyle w przypadku sektora publicznego problem ten wciąż nie jest rozwiązany, ze względu na cechy samego sektora publicznego, zakresu realizowanych przez niego zadań, ale również wielowymiarowości pojęcia efektywności i trudności w jej interpretacji. Przy tym waga rozważanego zagadnienia wykracza znacznie poza sferę rozważań teoretycznych i ma potencjalnie bardzo duże znaczenie dla funkcjonowania sektora publicznego.

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów oraz zakończenia. Cztery rozdziały mają charakter empiryczny a ostatni, piąty rozdział prezentuje badania empiryczne przeprowadzone przez Autorkę. Praca jest bardzo obszerna i obejmuje 313 stron maszynopisu.

We wstępie Autorka szeroko uzasadnia wybór tematu podkreślając istotność prowadzonych badań. Kluczową częścią jest wykazanie istnienia luki badawczej, wskazując na niejednoznaczność i nieporównywalność wyników wcześniejszych badań oraz fakt, że wcześniejsze badania w małym stopniu koncentrowały się na gospodarce komunalnej, a jeśli już, nie uwzględniały różnorodności form prowadzenia działalności i współpracy w ramach tego sektora. We wstępie Autorka zdefiniowała również cel główny oraz cele szczegółowe prowadzonych badań. Poza wspomnianymi celami naukowymi, sformułowany został również cel aplikacyjny związany z możliwością wdrożenia zaproponowanej metody pomiaru efektywności. Autorka przyjęła również 7 hipotez badawczych. Rozdział pierwszy ma charakter teoretyczny i stanowi podstawę do dalszych rozważań. Autorka uzasadnia funkcjonowanie gospodarki komunalnej wychodząc od koncepcji zawodności rynków oraz porządkuje pojęcia związane z gospodarką komunalną i wymienia najważniejsze jej cechy. Rozdział drugi jest poświęcony prezentacji prawnych, ekonomicznych i organizacyjnych uwarunkowań funkcjonowania gospodarki komunalnej, problemom jakie wiążą się z jej funkcjonowaniem oraz prezentuje formy organizacyjno-prawne w jakim mogą działać podmioty w tej sferze. W rozdziale trzecim Autorka identyfikuje modele świadczenia usług

komunalnych, czynniki wpływające na ich wybór oraz ich ewolucję. Rozdział czwarty ma charakter narzędziowy i prezentuje teoretyczne podstawy pomiaru efektywności w sektorze publicznym, w tym możliwości i ograniczenia związane z metodą DEA. Rozdział piąty ma charakter empiryczny i to w nim Autorka weryfikuje przedstawione we wstępie hipotezy badawcze. W zakończeniu pracy sformułowano wnioski z badań, rekomendacje dla jednostek samorządowych oraz dalsze kierunki badań.

Podsumowując, praca podejmuje wciąż aktualny i ważny temat badań. Strukturę samej pracy oceniam jako poprawną z punktu widzenia sformułowanych celów i hipotez badawczych, choć w mojej ocenie część teoretyczna mogłaby być skrócona (o czym piszę w dalszej części recenzji), co poprawiłoby proporcje między częścią teoretyczną i empiryczną (w obecnym kształcie część teoretyczna obejmuje 200 stron maszynopisu, podczas gdy część empiryczna – 30 stron).

3. Ocena merytoryczna prowadzonych badań

Praca jest niezwykle obszerna, co powoduje, że wiele zagadnień zostało przedstawionych bardzo szczegółowo. Autorka zaprezentowała bardzo szeroki i bogaty przegląd literatury, obejmujący kilkaset pozycji, z których znaczna część jest pracami anglojęzycznymi, zarówno o charakterze teoretycznym, jak i aplikacyjnym. Wskazuje to na ogromny nakład pracy, bardzo szeroką ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie dyscypliny ekonomia i finanse oraz bogaty warsztat naukowy. Przedstawiony przegląd literatury Autorka wykorzystała twórczo do zbudowania nowego podejścia do kompleksowej oceny efektywności. Tym samym pokazuje swoje umiejętności związane z samodzielnym prowadzeniem pracy naukowej na bardzo wysokim poziomie.

Cele pracy i hipotezy badawcze zostały, zasadniczo, sformułowane poprawnie, co przyczyniło się do oryginalnego rozwiązania postawionego problemu naukowego. Za oryginalny wkład Autorki uznaję następujące elementy:

- uporządkowanie pojęć związanych z gospodarką komunalną oraz jej funkcjonowaniem w odniesieniu do teorii dobra publicznego (Autorka bardzo biegle porusza się w różnych aspektach teorii dobra publicznego opisując funkcjonowanie gospodarki komunalnej – ta część pracy w mojej ocenie zasługuje na szczególną uwagę) (rozdział 1);

- uporządkowanie wiedzy w zakresie modeli funkcjonowania gospodarki komunalnej, wskazanie czynników, które warunkują wybór określonego modelu oraz zaproponowanie autorskich, modelowych rozwiązań w zakresie finansowania usług komunalnych (rozdział 3);
- zaproponowanie autorskiej metody oceny efektywności gospodarki komunalnej metodą DEA, w tym wybór zmiennych, które należy wykorzystać w procedurze oceny (rozdział 5).

Pomimo tego, że pracę oceniam bardzo wysoko, chciałabym jednak wskazać na kwestie, które moim zdaniem, są dyskusyjne:

- W mojej ocenie, we wstępie do pracy brakuje choćby krótkiej informacji o metodzie badawczej czy źródłach danych, ale również o ważnych ograniczeniach – mam na myśli przede wszystkim to, że Autorka bada tylko wybrane branże gospodarki komunalnej;
- Chciałabym się również odnieść do samej struktury pracy. Jak wspomniałam wcześniej, praca jest bardzo obszerna i bazuje na niezwykle bogatym przeglądzie literatury. Jest to jej niewątpliwa zaleta, z drugiej jednak strony mam wrażenie, że pewne treści mogłyby być potraktowane bardziej skrótowo, bądź nawet pominięte, bez istotnego wpływu na jakość pracy. Poprawiłoby to również logikę samego wywodu, który byłby bardziej skupiony na celu pracy. Dywagacje na temat definicji dobra publicznego i prywatnego, czy rozważania dotyczące roli państwa w gospodarce, mają, częściowo, dość podstawowy charakter (choć zdecydowanie pozytywnie oceniam to, jak Autorka sprawnie porusza się w teorii dobra publicznego w innych częściach pracy). Jednocześnie odczuwam niedosyt związany z problematyką ekonomiki monopolu naturalnego, charakterystycznego dla przedsiębiorstw sieciowych, tym bardziej, że w części empirycznej Autorka bada przedsiębiorstwa gospodarkę wodociągowo-kanalizacyjną i ciepłownictwo. W mojej ocenie ten wątek mógłby być bardziej wyeksponowany (być może nawet w formie podrozdziału). W efekcie, szczególnie w rozdziale 1, pewne treści są powtarzane, przykładowo Autorka omawia zawodności rynku najpierw na dużym stopniu ogólności, potem w odniesieniu do gospodarki komunalnej, W mojej ocenie można było zacząć od razu od charakterystyki gospodarki komunalnej i w tej części omówić elementy związane z teorią dobra publicznego (dzięki czemu można było uniknąć pewnych powtórzeń). Uważam, niektóre części pracy, np. pkt. 1.4.1. „Pojęcie, istota i zasady funkcjonowania samorządu terytorialnego” czy

większa część rozdziału 2 – szczególnie rozważania dotyczące struktury samorządu czy jego gospodarki finansowej (część 2.1 i 2.2) nie wnoszą wiele, przede wszystkim dlatego, że mają dość „szkolny” charakter a rezygnacja z nich poprawiłaby klarowność wyводу. W mojej ocenie jest najmniej twórcza część pracy (rozdział 2). Nawiązując jeszcze do kwestii struktury, w mojej ocenie, podrozdział 1.5 „Efektywność w naukach ekonomicznych” powinien stanowić wprowadzenie do rozdziału 4;

- Nawiązując do kwestii sformułowanych hipotez badawczych, choć oceniam je pozytywnie, to mam jednak wątpliwości co do sformułowania hipotezy H4 (*Poziom dotacji celowych przekazywanych z budżetu państwa do budżetu danej JST ma negatywny wpływ na efektywność świadczenia usług komunalnych w tej jednostce*) i H5 (*Poziom dochodów rozporządzalnych gospodarstw domowych przypadających na jednego mieszkańca regionu, w którym zlokalizowane jest miasto, ma negatywny wpływ na efektywność świadczenia usług komunalnych w analizowanych JST*). Jak sądzę, Autorka chciała zweryfikować hipotezę, mówiącą, że wyższy poziom dotacji (czy analogicznie wyższy poziom dochodów rozporządzalnych) wpływa negatywnie na efektywność. Jeśli chodzi o samo przedstawienie hipotez, uważam, że bardziej klarowne byłoby ich krótkie przedstawienie na początku rozdziału 5 (mam tu na myśli ich osadzenie w literaturze) niż umieszczanie ich w rozdziałach teoretycznych (rozdział 3 i 4);
- Jeśli chodzi o samą metodę badawczą to jest przedstawiona w bardzo jasny sposób, sugerowałabym jedynie szersze uzasadnienie wyboru branż oraz precyzyjne wskazanie źródeł, które były analizowane, stwierdzenia, że korzystano „z licznych sprawozdań, raportów i planów JST” uważam za niewystarczające. Pewne wątpliwości budzi również wykorzystanie do analizy danych wyłącznie z roku pandemicznego (2020). Być może mogło to wpłynąć np. na efektywność transportu miejskiego. Sądzę, że można było o tym wspomnieć w części dotyczącej ograniczeń badania;
- Moje wątpliwości budzi również struktura ostatnich części pracy. W mojej ocenie część dotycząca wyników powinna być jednak częścią rozdziału empirycznego a nie zakończenia. Zakończenie, ze swojej natury powinno mieć bardziej ogólny charakter i odnosić się do całej pracy a nie wyłącznie części badawczej. Odczuwam również niedosyt związany z tym, że Autorka nie podjęła próby przedyskutowania, choćby w ograniczony sposób, uzyskanych wyników z wynikami wcześniejszych badań.

Oczywiście, wszystkie zgłoszone uwagi i wątpliwości traktuję jako element naukowej dyskusji, mające jednocześnie nadzieję, że staną się inspiracją do dalszego rozwoju naukowego Doktorantki. Wynikają one raczej z bardzo szerokiego podejścia do tematu niż niedostatków przeprowadzonej analizy. **Dlatego jeszcze raz podkreślam, że recenzowaną rozprawę oceniam bardzo pozytywnie.**

4. Konkluzja

Oceniając zgodność rozprawy z wymaganiami wyrażonymi w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie, sztuki, uważam, że jej treść dowodzi ogólnej wiedzy Autorki w dyscyplinie ekonomia i finanse oraz Jej umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy badawczej a przedłożona rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego.

Podsumowując recenzję stwierdzam, że praca doktorska Pani mgr Joanny Czaplak, pt. „Ocena efektywności modeli świadczenia usług komunalnych w Polsce z wykorzystaniem metody DEA” spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, wyrażone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki.

Tym samym wnoszę o dopuszczenie jej do publicznej obrony. **Jednocześnie, uznając wysoki poziom recenzowanej pracy doktorskiej wnoszę jednocześnie o wyróżnienie jej stosowną nagrodą.**

Agnieszka Bem

